

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Dağıtım: Genel

20 Şubat 2023

Orijinal: İngilizce

İnsan Hakları Komitesi

İhtiyari Protokol'ün 5 (4) maddesi uyarınca Komite tarafından kabul edilen görüşler, Başvuru No. 3730/2020^{*},^{**},

<i>Başvurucular:</i>	Mümüne Açıkollu, (Temsilcisi: İnsan Hakları Savunucuları Derneği ve Cenevre'deki Uluslararası İnsan Hakları Savunuculuğu Derneği Avukatları)
<i>Mağdur Olduğu İddia Edilenler:</i>	Başvurucu ve ölen eşi Gökhan Açıkollu
<i>Taraf Devlet:</i>	Türkiye
<i>Başvuru Tarihi:</i>	29 Ocak 2020 (İlk Başvuru)
<i>Belge Referansları:</i>	1 Nisan 2020 tarihinde Taraf Devlet'e iletilen, Komite iç tüzüğü'nün 92. kuralı uyarınca alınan karar (belge şeklinde düzenlenmemiştir)
<i>Görüşlerin kabul tarihi:</i>	25 Ekim 2022
<i>Konu:</i>	Başvurucunun eşinin, 2016 yılında polis gözetiminde, gözaltına alınması, işkence görmesi ve ölümü
<i>Usule ilişkin konular:</i>	İç hukuk yollarının tüketilmesi
<i>Esasa ilişkin konular:</i>	Yaşam hakkı; işkence ve kötü muamele; keyfi yakalama ve gözaltı; adil yargılanma
<i>Sözleşme Maddeleri:</i>	6, 7, 9 ve 14
<i>İhtiyari Protokol Maddeleri:</i>	2, 3 ve 5 (2) (b)

* Komite tarafından 136. Oturumda (10 Ekim-4 Kasım 2022) kabul edilmiştir.

** Başvurunun incelenmesine katılan komite üyeleri:
Wafaa Ashraf Moharram Bassim, Yadh Ben Achour, Arif Bulkan, Mahjoub El Haiba, Furuya Shuichi, Carlos Gómez Martínez, Marcia V.J. Kran, Duncan Laki Muhumuza, Hernán Quezada Cabrera, Vasilka Sancin, José Manuel Santos Pais, Soh Changrok, Kobayyah Tchamdja Kpatcha, Imeru Tamerat Yigezu ve Gentian Zyberi.

1.1 Başvurunun sahibi, Türkiye vatandaşı olan, 21 Ocak 1975 doğumlu, Mümüne Açıkollu'dur. Başvuruyu kendisi ve yine Türkiye vatandaşı olan, 1 Nisan 1974 doğumlu, merhum kocası Gökhan Açıkollu adına sunmaktadır. Başvurucu, eşinin, polis gözetiminde işkence görmesi ve ölmesinin, Sözleşme'nin 6, 7, 9 ve 14. maddeleri kapsamındaki haklarının, Taraf Devlet tarafından ihlalini teşkil ettiğini iddia etmektedir. İhtiyari Protokol, Taraf Devlet tarafından 24 Şubat 2007 tarihinde kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Başvurucu avukat tarafından temsil edilmektedir.

1.2 Taraf Devlet, 2 Ağustos 2016 tarihinde Sözleşme'nin 4. maddesi uyarınca 2 (3), 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddelere ilişkin olarak Genel Sekreter'e bir *derogasyon* (askıya alma) bildiriminde bulunmuştur. Taraf Devlet, 9 Ağustos 2018 tarihinde Genel Sekreter'e olağanüstü hal (OHAL)'in, 19 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla sona erdiğini ve buna bağlı olarak *derogasyonun* feshedildiğini bildirmiştir.

Başvurucunun Sunumu Doğrultusunda Olay ve Olgular

2.1 Başvurucunun eşi, Konya, Nevşehir ve Aksaray'da Gülen hareketi ile ilişkili özel eğitim kurumlarında öğretmen olarak çalışmıştır. 2012 yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı İstanbul Atatürk Endüstri Meslek Lisesi'nde çalışmaya başlamıştır. Başvurucunun eşine, askerlik hizmeti sırasında yaşadığı stresten kaynaklanan sosyal anksiyete teşhisi konmuştur. Kendisine 2013 yılında diyabet teşhisi konmuş ve aynı dönemde, panik atak rahatsızlığı da yaşamıştır.

2.2 Türkiye'deki başarısız darbe teşebbüsünün yaşandığı 15 Temmuz 2016 günü, başvurucu ve eşi, oğullarının doğum günü için kutlama hazırlıkları yapmaktadır. Başvurucunun eşi, darbe teşebbüsü haberiyle şoke olmuş ve o akşam ailesiyle birlikte dua ederek günün olumsuz bir şekilde sona ermesini ummuştur.

2.3 22 Temmuz 2016 tarihinde, başvurucunun eşine, okuldan ihraç edildiği bildiri yapılmıştır. Onun gibi binlerce öğretmen, 23 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan ve Gülen hareketiyle bağlantılı kurumları kapatmayı amaçlayan 667 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesi (OHAL KHK) kapsamında ihraç edilmiştir. 23 Temmuz 2016 günü, saat 23.00'te, Can Tuncay isimli savcının emriyle, 15 polis memuru başvurucunun evine baskın düzenlemiştir. Başvurucunun eşi, ne olduğu hakkında bilgi verilmeden, ters kelepçelenmiş olarak yüzüstü yere yatırılmıştır. O, avukatını görmek istediğinde ve polislerden açıklama istediğinde, dövülmüş ve ona avukatına ulaşamayacağı söylenmiştir. Başvurucunun eşinin, gözaltı sırasında kan şekeri yükselmiş ve kelepçeliyken kendisine insülin iğnesi yapılmıştır. Baskın sırasında polisler bilgisayarına, cep telefonuna, fotoğraf makinesine, kişisel fotoğraflarına ve çocuklarının aylık okul ücreti makbuzlarına el koymuştur. Başvurucunun eşi, polis arabasına bindirildikten sonra, daha fazla şiddete maruz kalmıştır. Daha sonra bir doktora, polis arabasındayken sırtına, gözlerinin yanlarına ve omuzlarına vurulduğunu bildirmiştir.

2.4 Başvurucu, 24 Temmuz 2016 tarihinde, terörle mücadele biriminden bir polis tarafından telefonla kendisine ulaşılarak eşinin tutuklandığı konusunda bilgilendirilmiştir. Kendisine ancak savcının izin vermesi halinde eşi için bir avukat atanacağı söylenmiştir. Aynı gün, başvurucunun eşi, Bayrampaşa Devlet Hastanesi'nde ilk rutin tıbbi muayeneden geçirilmiş ve doktorlar tarafından herhangi bir işkence ya da darp belirtisi rapor edilmemiştir. Ancak aynı gün, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde bir doktor tarafından verilen başka bir raporda, özellikle sırt kısmında yaralanmalar olduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca, baş dönmesi, terleme ve göğüs ağrısı belirtileri de belirtilmiştir. Raporda doktor, başvurucunun eşinin panik atak geçirdiğini ve Paxera adlı ilacı kullandığını belirtmiştir. Başvurucunun eşi, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne götürülmeden önce, geçirdiği krizin ardından bayılması üzerine ilk olarak acil servis tarafından tedavi edilmiştir. Gözaltı hücrelerinde, kendisine tıbbi müdahale sağlanmış ve F41 anksiyete bozukluğu ön tanısı konmuştur. Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde bir göğüs röntgeni çekilmiş ve ileri tedavi önerilmiştir.

2.5 25 Temmuz 2016 tarihinde, başvurucunun eşi, rutin bir sağlık kontrolü için Merkezi Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne götürülmüştür. Doktora, gözaltına alındığı gün, işkence gördüğünü, panik atak hastası olduğunu ve düzenli ilaç kullandığını söylemiştir. Sağlık raporunda, her iki kürek kemiğinde ve sağ omzunda morluklar olduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca, sol

kolunu hareket ettirirken ağrı çektiği belirtilmiştir. Bu gözlemlere rağmen, kendisini muayene ettikten sonra doktor, “herhangi bir darp ya da saldırıya rastlanmadığını” belirtmiştir. Merkez Adli Tıp Şube Müdürlüğü, 26 Temmuz 2016 tarihli bir başka raporda, şahsın, gözaltındayken maruz kaldığı işkence ve kötü muameleyi, vücudunun çeşitli yerlerindeki belirgin morlukları, panik ataklarını, anksiyetesini ve herhangi bir teşhis koymaksızın kalp rahatsızlığı şüphesini anlatmıştır. Başvurucunun eşi, daha sonra nezarethane arkadaşlarına, doktorun bu işkence izlerini fotoğrafladığını söylemiştir. 27 Temmuz 2016 tarihli bir başka sağlık raporunda, başvurucunun eşi, yüzünün her iki tarafına tokat atıldığını, göğsünün sağ tarafına tekme atıldığını ve başının arka tarafının duvara vurulduğunu ifade etmiştir. Raporda yüzünün sağ tarafında, her iki göz çevresinde ve alnında sıyrıkların bulunduğu, aynı zamanda göğsünde ağrı olduğu belirtilmiştir. Başvurucunun eşi, psikolojik baskı nedeniyle, panik ataklarının arttığını belirtmiştir. Kendisine, panik atak bozukluğunun tedavisi için psikiyatrik konsültasyondan geçmesi tavsiye edilmiştir.

2.6 28 Temmuz 2016 tarihinde, ağır bir kriz geçiren başvurucunun eşi, acil servis tarafından Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne götürülmüş ve burada yaklaşık dört saat boyunca tedavi altında tutulmuştur. Kendisine ilaç tedavisi uygulanmış ve gözaltına geri gönderilmiştir. Merkez Adli Tıp Şube Müdürlüğü’nün, 28, 29 ve 30 Temmuz 2016 tarihli ek raporları da daha önce belirtilen vücudundaki işkence belirtilerinin (yüzünde ve sol omzunda mor ve yeşil renkli morluklar) ve Paxera kullanımına rağmen panik ataklarının kesilmediğini ve devam ettiğini göstermiştir. Başvurucunun eşi, korku ve stres yaşadığını defalarca dile getirmiştir. Raporun birinde de gözlüğünün sağ camının kırıldığı belirtilmiştir.

2.7 31 Temmuz 2016 tarihinde, başvurucunun eşi, panik atak geçirmesi üzerine üçüncü kez acil olarak hastaneye kaldırılmıştır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Polikliniği Acil Servisi’nde yapılan ruh sağlığı muayenesinde, sözlü ve fiziksel tacize maruz kaldıktan sonra “hiper uyarılma” (*hipervijilans*) geliştirdiği, yaşadığı olumsuz anılarını anlık tekrarlarla yaşadığı (*flashbacks*) ve kâbuslar gördüğü; terleme, titreme, nefes darlığı, ölüm korkusu, beklenti anksiyetesi, panik bozukluk ve akut stres bozukluğuna dair semptomları olduğu tespit edilmiştir. Kendisine reçete edilen Paxera ilacının dozu artırılırken Xanax ilacı da reçete edilmiştir. Buna karşın, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından sonraki günlerde düzenlenen sağlık raporunda, durumunun iyi olduğu ve herhangi bir yara, sıyrık, yaralanma ile işkence ya da darp izine rastlanmadığı belirtilmiştir. 3 Ağustos 2016 tarihinde, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde yapılan muayenede, doktorlar başvurucunun eşinin maruz kaldığı işkence ve kötü muamele açıklamasını dikkate alarak ona ortopedik tedavi önermişlerdir ancak belgeyle ileri sürüldüğüne göre o bunu reddetmiştir. Başvurucuya göre doktorlar, işkence eylemlerini örtbas edebilmek için polis tarafından böyle rapor etmeye zorlanmıştır.

2.8 4 Ağustos 2016 tarihinde Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde yapılan muayenede, başvurucunun eşinin sağlık durumunun iyi olduğu ve özel bir duruma işaret etmediği bildirilmiştir. Rapora göre fiziksel zorlama izine rastlanmamış, ayrıca kötü muameleye ilişkin defalarca şikâyetle bulunmasına rağmen ileri tetkik ve tedavileri reddederek anormal davranışlarda bulunduğu belirtilmiştir. Başvurucu, eşinin göğüs ağrılarının olduğuna ilişkin çok sayıda rapor olmasına rağmen eşinin göğüs röntgeninin çekilmediğini ileri sürmüştür.

2.9 Başvurucunun eşinin kaldığı hücrenin, 5 Ağustos 2016 tarihinde çekilen güvenlik kamerası görüntülerinde, eşinin “nöbet” (*konvülsiyon*) geçirdiği görülüyor. Hücre arkadaşlarının yardım çağırdığı ve onu yatağına yatırdığı görülüyor. Birkaç dakika sonra, başvurucunun kocası, iki polis ve bir nezarethane görevlisi tarafından hücreden çıkarılıyor. Hücrenin dışındaki başka bir güvenlik kamerasında kaydedilen görüntülerde ise, daha sonra doktor olduğu belirlenen bir kişinin, başvurucunun kocasına, “kalp masajı ve suni solunum” (*kardiyopulmoner resüsitasyon [CPR]*) uyguladığı görülüyor. Acil servis tarafından sedyeyile polis karakolundan çıkarılan başvurucunun kocası, sabah saat 5.30’da Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne götürülmüş ve burada kendisine, 45 dakika daha kardiyopulmoner resüsitasyon uygulanmasına devam edilmiştir. Aynı gün sabah 6.15’te ise, öldüğü açıklanmıştır.

2.10 Gözaltına alınan doktor, başvurucunun eşine, kardiyopulmoner resüsitasyon uygulamak için geldiğinde onun nabzını hissedemediğini ve bu sırada onun çoktan ölmüş olduğunu iddia etmektedir. Acil servisin o günkü ses kayıtlarında, başvurucunun eşinin, gözaltında öldüğü

bildirilmiştir. Ancak, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan açıklamaya ve soruşturma kayıtlarına göre başvurunun eşi, kalp krizi geçirdikten sonra hastanede ölmüştür.

2.11 Adli Tıp Kurumu Morg İhtisas Dairesi'nin, 29 Ağustos 2016 tarihli otopsi raporunda, başvurunun eşinin, kaburgalarında birkaç kırık, beşinci *interkostal aralık seviyesinde* kanama ve boynunda bir morluk tespit edilmiştir. I. Adli Tıp İhtisas Kurulu tarafından hazırlanan, 23 Kasım 2016 tarihli raporda, başvurunun eşinin zehirlenme ya da travma sonucu öldüğünü gösteren herhangi bir kanıt bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Raporda, göğüs bölgesinde bulunan kırıkların kardiyopulmoner resüsitasyondan kaynaklanmış olabileceği ve kalp krizi nedeniyle öldüğünün oybirliğiyle kabul edildiği belirtilmiştir.

2.12 Doktor raporları ve otopsi raporu hakkında, aynı zamanda bir adli tıp uzmanı olan Türkiye İnsan Hakları Vakfı Başkanı tarafından yapılan değerlendirme sonucuna göre başvurunun eşinin, ölüm nedeninin işkence olarak kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İlgili rapor, başvurunun eşinin vücudunda bulunan yaralanma türlerinin, işkence görmesine ilişkin şikâyetleriyle örtüştüğünü savunmaktadır. Gözaltındayken maruz kaldığı zihinsel ve fiziksel travmalar, şeker hastalığı ile birleştiğinde, kardiyovasküler hastalık gelişimi için önemli risk faktörlerinin göstergesidir. O, göğüs bölgesinde ağrı olduğunu iddia etmesine rağmen hiçbir röntgen çekilmemiştir. Raporda ayrıca, bazı tıbbi raporlarda işkence belirtilerinin göz ardı edildiğine ve işkence belirtilerinin bulunduğu raporlarda ise, İşkence ve Diğer Zalımane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü)'nun uygulanması gerektiğine işaret edilmiştir.

2.13 Başvurucu, eşinin gözaltındayken birlikte tutulduğu bazı kişilerin, eşinin maruz kaldığı işkenceye tanık olduklarını ve kendisine olaya tanıklık etmeyi teklif ettiklerini belirtmektedir. Bu tanıklardan biri cezaevi yönetimine bir dilekçe sunarak başvurunun eşine yapılan kötü muameleye tanık olduğunu belirtmiş ve soruşturma dosya numarasının kendisine bildirilmesini istemiştir. Olaylara tanık olan bir başka gözaltı arkadaşı da avukatı aracılığıyla başvurunun eşinin nasıl dövüldüğünü ve polis memurları kendisiyle dalga geçerken elleri kelepçeli olarak sağlık kontrolüne götürüldüğünü anlatmıştır. Bu tanığa göre başvurunun eşi, polis memurları tarafından şiddetli bir şekilde sorgulanmış, polis memurları kendisini "emniyet imamı" olmakla suçlamış ve kendisinden bir örgüt şeması çizmesi istenmiştir. Birkaç kez hücrelerinden çıkarılmış ve polis memurları tarafından dövülmüştür. Tanık, başvurunun eşinin, ölümünden bir gece önce göğsüne ciddi bir darbe aldığını ve göğsündeki ağrıdan yakınarak hücrelerine döndüğünü iddia etmektedir. O gece uyuyamamış ve acil olarak hastaneye götürülmeden önce çığlıklarla gözaltındaki diğer kişileri uyandırmıştır. Bu tanık, başvurunun eşinin, kendisine uygulanan işkence nedeniyle öldüğü kanaatindedir. Başvurucu, kocasının ölümünü soruşturan savcının, bu tanıkların hiçbirisini ifade vermeye çağırmadığını ileri sürmektedir.

2.14 Kocasının ölümünden sonra başvuru, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, eşinin, aleyhindeki suçlamalardan masum bulunduğunu ve öğretmen olarak görevine iade edildiğini belirten bir mektup almıştır. Bu açıdan başvuru, eşinin masum olması nedeniyle, bu durumun, tutukluluğunun hukuka aykırı ve keyfi olduğunun göstergesi olduğunu ileri sürmektedir.

Şikâyet

3.1 Başvurucu, sağlık sorunları hakkında açıkça bilgilendirilmesine rağmen, keyfi olarak hürriyetinden yoksun bırakarak ve ardından kasıtlı olarak işkence yapmak suretiyle ölümüne sebep olarak Taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca kocasının yaşam hakkını ihlal ettiğini iddia etmektedir. Eşinin, ağır ve uzun süreli öldüresiye bir işkenceye maruz kaldığını ve bu nedenle Taraf Devlet'in Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamındaki işkence yasağını ihlal ettiğini iddia etmektedir. Başvurucu aynı şekilde, 7. madde kapsamındaki iddialarını, Taraf Devlet'in eşinin ölümünü gerektiği gibi soruşturmaması nedeniyle ruhsal yönden ızdırıp ve insanlık dışı muameleye maruz kaldıklarından kendi adına ve kendi ailesi adına da sunmaktadır.

3.2 Başvurucu, eşinin Sözleşme'nin 9. maddesine aykırı olarak keyfi bir şekilde yakalandığını ve gözaltına alındığını iddia etmektedir. Başarısız darbe teşebbüsüyle bağlantısı olduğu iddiasıyla delil olmaksızın gözaltına alınmıştır. Aksine, masum olduğu tespit edilmiş hatta yeniden işe alınmıştır; bu durum ise, yönetimin eşinin ölümünden

habersiz olduğunu göstermektedir. Başvurucu, eşinin, diğer binlerce kişi gibi yürütmenin emriyle, suç işlendiğine dair herhangi bir kanıtın varlığı dikkate alınmaksızın bir cadı avının parçası olarak gözaltına alındığını ileri sürmektedir.

3.3 Başvurucu, kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında hiçbir zaman bilgilendirilmediği ve bir avukat tayin edemediği için Taraf Devlet'in eşinin, Sözleşme'nin 14. maddesi kapsamındaki haklarını ihlal ettiğini iddia etmektedir. Öyle ki o hiçbir zaman bir hâkim karşısına çıkmamış ve herhangi bir delil olmamasına rağmen suçlu kabul edilmiştir.

3.4 Başvurucu, aynı konuyu başka herhangi bir uluslararası soruşturma veya uzlaştırma prosedürüne sunmadığını ve mevcut davasında, etkili bir iç hukuk yolu bulunmadığını belirtmektedir. Başvurucu, 12 Ağustos 2016 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Cinayet Büro'ya şikâyette bulunmuş ve bu şikâyet, önce İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından incelenmiştir. Cumhuriyet Savcısı, tanıkların ifadelerini almamış ve 20 Aralık 2016 tarihinde, başvurucunun eşinin ölümünde herhangi bir kişinin kasıt ya da ihmalinin bulunmadığını belirterek daha fazla soruşturma yapılmaksızın şikâyetin reddine karar vermiştir. Başvurucu, 20 Ocak 2017 tarihinde, Cumhuriyet Savcısının kararına karşı İstanbul Sulh Ceza Mahkemesi'ne itirazda bulunmuş ve mahkeme başvurucu lehine karar vererek şikâyetinin yeniden incelenmesini kabul etmiştir. Başvurucunun şikâyeti, üç yıl geçmesine rağmen mevcut bildirim sunulduğu tarihte hâlâ derdesttir ve sonuçlanmamıştır.¹ Başvurucu, bu makul olmayan gecikmenin, kendisinin ve ailesinin şikâyetini, uluslararası bir organa taşınmasını engellemeye yönelik kasıtlı bir taktiğin parçası olduğunu iddia etmektedir. Başvurucu ayrıca, çocukları adına İçişleri Bakanlığı aleyhine ayrı bir şikâyette bulunmuştur.

3.5 Başvurucu, Komite'nin, Taraf Devlet'i aşağıdaki hususlarda harekete geçirmesini talep etmektedir: (a) mevcut davanın etkili ve bağımsız bir şekilde soruşturulması; (b) ihlallerin tüm faillerinin adalet önüne çıkarılması ve sorumluların kamuoyuna açıklanması; (c) yasal ve kurumsal değişiklikler ve devlet yetkililerinin eğitimi yoluyla gelecekte benzer ihlallerin meydana gelmesini önlenmesi; (d) ailesine yeterli tazminat sağlanması; (e) bu ihlaller için ayrı bir özür dilenmesi.

Taraf Devlet'in Kabul Edilebilirlik ve Esas Hakkındaki Görüşleri

4.1 Taraf Devlet, 1 Aralık 2020 tarihli bir bildirim (*note verbale*) ile kabul edilebilirlik ve esasa ilişkin görüşlerini sunmuştur. İlk olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde, kritik devlet pozisyonlarına sızmış olan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)'nün, Anayasa'yı askıya almaya ve seçilmiş Hükümeti devirmeye teşebbüs ettiğini belirtmektedir. 21 Temmuz 2016 tarihinde, ülke genelinde olağanüstü hal (OHAL) ilan edilmiş ve Taraf Devlet, Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamında, Sözleşme'yi askıya aldığı (*derogasyon*), Genel Sekreter'e bildirmiştir. Taraf Devlet, OHAL boyunca gereklilik, orantılılık ve yasallık ilkelerine riayet ettiğini ve Sözleşme kapsamında yapılan derogasyon bildirimini, OHAL'in sona erdiği 19 Temmuz 2018 tarihinde geri çekildiğini belirtmektedir. Taraf Devlet, OHAL sırasında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK)'den kaynaklanan tedbirlere karşı, çeşitli iç hukuk yollarının mevcut olduğunu; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından mevcut bir iç hukuk yolu olarak tanınan, 685 sayılı KHK ile kurulan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun, bu çözüm yollarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Taraf Devlet, FETÖ üyelerinin, gözaltı ve tutuklamaların keyfi olduğuna dair asılsız iddiaları, uluslararası kamuoyunu manipüle etmek için bir strateji olarak kullandıklarını ileri sürmektedir.

4.2 Taraf Devlet, kabul edilebilirlik meselesine ilişkin olarak başvurucunun, iç hukuk yollarının makul olmayan bir şekilde uzatıldığı sebebiyle, bu yolları tüketmediğini kabul ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, başvurucunun, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'nin 141. maddesi² uyarınca yaptığı tazminat talebinin, İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından, bu tür talepleri karara bağlamaya adli yargı mahkemelerinin yetkili olduğu gerekçesiyle

¹ Taraf Devlet'in kabul edilebilirlik ve esasa ilişkin görüşlerinde belirtildiği üzere başvurucunun Komite'ye bireysel başvurusunu sunmasının ardından, 9 Ocak 2020 tarihinde, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başka bir takipsizlik kararı daha verilmiştir.

² Taraf Devlet, CMK'nın 141. maddesi uyarınca, keyfi gözaltı ve tutuklama iddialarına ilişkin tazminat taleplerinin incelenebileceğini belirtmektedir. 142. madde, tazminat kararının, yetkili olan Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilmesini öngörmektedir. Taraf Devlet ayrıca, *A.S./Türkiye* davasında (Başvuru No: 58271/10, Karar, 13 Eylül 2016), AİHM'in bunu, mevcut bir iç hukuk yolu olarak değerlendirdiğini belirtmektedir.

reddedildiğini kaydetmektedir. Başvurucunun istinaf talebi üzerine, 29 Ocak 2020 tarihinde, İstanbul 9. İdare Mahkemesi aynı gerekçelere dayanarak ilk derece kararını onamıştır ve dava şu anda Danıştay'da derdesttir. Dolayısıyla, başvuru, henüz bu iç hukuk yolunu tüketmemiştir.

4.3 Taraf Devlet ayrıca, başvurucunun İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na şikâyetle bulunduğunu ve savcılığın titiz bir soruşturmanın ardından 20 Aralık 2016 tarihinde takipsizlik kararı verdiğini belirtmektedir. 13 Temmuz 2017 tarihinde, başvurucunun itirazını takiben, İstanbul 12. Sulh Ceza Hâkimliği, başvurucunun iddialarını, daha fazla soruşturmaya ve ek delil toplamaya karar vermiştir. Kamera görüntülerinin, tanık ifadelerinin ve otopsi raporunun incelenmesinin ardından, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, 9 Ocak 2020 tarihinde, toplanan delillerin başvurucunun eşinin ölümüne, dış etkenlerin neden olduğuna ya da herhangi bir suç unsurunun varlığına dair bir şüphe uyandırmadığı gerekçesiyle başka bir takipsizlik kararı vermiştir. Başvuru, 18 Şubat 2020 tarihinde İstanbul 11. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından onaylanan bu ikinci takipsizlik kararına itiraz etmiştir. Başvuru Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmadığından, Taraf Devlet başvurucunun henüz iç hukuk yollarını tüketmediğini ileri sürmektedir.

4.4 Başvurucunun, iç hukuk yollarının etkisiz olduğu, kullanılamaz olduğu ve makul olmayan bir şekilde uzadığına dair iddialarına cevaben Taraf Devlet, AİHM'in muhtelif davalarda, OHAL kapsamında alınan tedbirler de dâhil olmak üzere başvurucuların, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuru yolunu tüketmeleri gerektiğine karar verdiğini belirtmektedir.³ Taraf Devlet ayrıca, AİHM'in, darbe teşebbüsünün ardından, Anayasa Mahkemesi'nin dava yükündeki geçici artışın, tutukluluğun hukuka uygunluğunun, bir mahkeme tarafından derhal incelenmesi hakkının ihlaline yol açtığını tespit etmediğini belirtmektedir.⁴ Anayasa Mahkemesi'nin, terör örgütü üyeliğinden yargılanan veya hükümlü kişilerin bireysel başvurularını gerektiği gibi incelemeyi iddiasına ilişkin olarak Taraf Devlet, Anayasa Mahkemesi'nin muhtelif kararlarının, bunun aksini kanıtladığını savunmaktadır. Taraf Devlet, başvurucunun bu hukuk yolunun etkisizliğine ilişkin iddialarının çelişkili olduğunu, zira kendisinin de FETÖ bağlantısı nedeniyle kamu görevinden ihraç edilmesinin ardından Anayasa Mahkemesi'ne başvurması, onun, bu hukuk yolunu etkili bulduğunu açıkça göstermektedir.

4.5 Dava kapsamındaki olaylar bağlamında, Taraf Devlet, başvuranın eşinin, FETÖ üyesi olduğu şüphesiyle gözaltına alındığını belirtmektedir. Gözaltına alındıktan bir saat kadar sonra alınan bir sağlık raporu, onun, darp ya da fiziksel zorlamaya maruz kalmadığını belirtmektedir. Soruşturma süreci boyunca, tıbbi muayeneler için günlük olarak hastaneye götürülmüştür. Gözaltında bulunduğu süre zarfında ilaçlarına erişim sağlayabilmiş ve 25 Temmuz ile 4 Ağustos 2016 tarihleri arasında gözaltı süresinin uzatılması için günlük sağlık raporları alınmıştır. 24, 28 ve 31 Temmuz 2016 tarihlerinde, hastalandığı beyan edildiğinde, çeşitli sağlık kurumlarına sevk edilmiş ve bir muayene sırasında kendisine reçete edilen Paxera ilacının daha önce önerilen dozunun artırılması ve ek olarak anksiyete bozukluğu için Xanax ilacının reçete edilmesi önerilmiştir. Başvurucunun eşinin ölümünü çevreleyen olaylarla ilgili olarak Taraf Devlet, onun, önce gözaltında tutuluyorken bir doktor tarafından tedavi edildiğini ve daha sonra ambulansla Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne nakledildiğini belirtmektedir. Polis memurlarının raporlarına özenli bir şekilde yansıyan tüm tıbbi müdahalelere rağmen başvurucunun eşi kurtarılamamıştır.

4.6 Başvurucunun, Sözleşme'nin 6. ve 7. maddeleri kapsamındaki iddialarına ilişkin olarak Taraf Devlet, başvurucunun eşinin, zehirlenme, travmatik değişiklik, kafatasında kırık, iç organlarda veya damarlarda hasar ya da travmatik bir etki nedeniyle öldüğüne dair herhangi bir emare bulunmadığını gösteren otopsi raporlarından birine atıfta bulunmaktadır. Raporda ayrıca, göğsündeki semptomların, kardiyopulmoner resüsitasyondan (kalp masajı ve suni solunum) kaynaklandığı ve ölüm sebebinin kalp krizi olduğu belirtilmektedir. Taraf Devlet, usulüne uygun olarak yürütülen bir soruşturmanın ardından iki takipsizlik kararı verildiğini yinelemektedir. Bu nedenle başvurucunun iddialarının gerçeği yansıtmadığını ve yukarıda

³ Taraf Devlet, AİHM'in *Uzun/Türkiye* (Başvuru No: 10755/13, Karar, 30 Nisan 2013) kararı ve OHAL kapsamındaki tedbirlere ilişkin aşağıdaki kararlarına atıfta bulunmaktadır: *Mercan/Türkiye* (Başvuru No: 56511/16, Karar, 8 Kasım 2016); *Bidik/Türkiye* (Başvuru No: 45222/15, Karar, 22 Kasım 2016); ve *Zihni/Türkiye* (Başvuru No: 59061/16, Karar, 29 Kasım 2016).

⁴ AİHM, *Altan/Türkiye* (Başvuru No: 13237/17, Karar, 20 Mart 2018).

belirtilenler doğrultusunda, Sözleşme'nin 6 ve 7. maddelerinin ihlal edilmediğini savunmaktadır.

4.7 Başvurucunun iddialarının aksine Taraf Devlet, başvurucunun eşinin, tutuklanmasının ilk gününde, tutuklanma gerekçeleri ve İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen bir soruşturma kapsamında kendisine yöneltilen terör örgütü üyeliği suçlaması hakkında bilgilendirildiğini ileri sürmektedir. Taraf Devlet, başvurucunun eşinin, ByLock adlı şifreli haberleşme uygulamasını kullandığını ve bunun Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarına göre FETÖ üyeliğinin önemli bir kanıtı olduğunu ileri sürmektedir. FETÖ'nün ana mali yapısı olan Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olması da onun FETÖ üyeliğini doğrulayan bir diğer kanıttır. Taraf Devlet, bu nedenle, başvurucunun eşinin, kendisine yöneltilen suçlamaları haklı çıkaran yeterli delillere ve delillerin bir suçun işlendiğini gösterdiği durumlarda gözaltı koşullarını düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 91. maddesine dayanarak keyfi olarak yakalanmadığını ve gözaltına alınmadığını düşünmektedir. Bu nedenle, Taraf Devlet, Sözleşme'nin 9 ve 14. maddelerinin ihlal edilmediğini ileri sürmektedir.

Başvurucunun Taraf Devlet'in Kabul Edilebilirlik ve Esas Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Görüşleri

5.1 Başvurucu, 2 Nisan 2021 tarihinde, Taraf Devlet'in kabul edilebilirlik ve esas hakkındaki görüşlerine ilişkin yorumlarını sunmuş ve şikâyetlerinin ulusal yargı organları önünde dile getirildiğini yinelemiştir. Ancak bunlar ya makul olmayan bir şekilde uzatılmış ya da uygun bir soruşturma yapılmadan reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru usulünün, özellikle darbe teşebbüsü sonrasında, etkisizliği kanıtlanmış olmasına rağmen başvurucu, yine de Taraf Devlet'in iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin iddiasını öngörerek 15 Haziran 2020 tarihinde, bir bireysel başvuru yaptığını belirtmektedir. Söz konusu bireysel başvuru şeklindeki iç hukuk yolunun etkililiğine olan güvensizliği nedeniyle ve daha fazla zaman kaybetmemek için başvurusunu, aynı zamanda Komite'ye sunmuştur. Başvurucu ayrıca, bir ön açıklama olarak işkence ve kötü muamelenin, kamu görevlilerini bu tür kararname kapsamındaki görevlerini yerine getirirken sorumluluktan muaf tutan çeşitli kararnamelerin ardından, Taraf Devlet'te sistematik bir idari uygulama haline geldiğini ileri sürmektedir. Başvurucu, Gülen hareketine üyeliğinden şüphelenilen gözaltındaki kişiler de dâhil olmak üzere işkence ve kötü muamele olaylarının darbe teşebbüsünden sonra arttığını ve bu olaylarla ilgili herhangi bir soruşturma ya da kovuşturma yapılmadığını gösteren raporlara işaret etmektedir.⁵ Başvurucu, işkence ve kötü muamelenin, mevcut idare tarafından normalleştirildiği bu koşullar altında, iç hukuk yollarının tüketilmesinin gerekli görülmemesi gerektiğini savunmaktadır.⁶

5.2 Anayasa Mahkemesi (AYM)'nin kararları nihai ve bağlayıcı nitelikte olmasına rağmen başvurucu, Taraf Devlet'in alt derece mahkemelerinin bu kararlara uymadığı çeşitli davalara atıfta bulunmaktadır.⁷ Başvurucu, özellikle, AİHM'in, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru usulünün etkililiğini, ilk derece mahkemelerinin içtihatları ışığında değerlendirme hakkını saklı tuttuğuna dair AİHM'in *Altan/Türkiye* davasında verdiği karara dikkat çekmektedir.⁸ Başvurucu ayrıca, AYM'nin OHAL kapsamında kabul edilen KHK'ların anayasaya uygunluğu konusunda herhangi bir inceleme yapamayacağına karar vermesi nedeniyle, bu iç hukuk yolunun etkinliğine ilişkin endişelerini dile getirmektedir. Başvurucu, AYM'nin, AİHM'in yaklaşımından ayrılarak onun kararlarına karşı çıkması ve uymamasının da AYM'nin etkili bir iç hukuk yolu olmadığını bir başka işareti olduğunu savunmaktadır. Başvurucu, Yıldırım Turan davasında⁹ AYM'nin, AİHM'in kararı ışığında davayı yeniden inceleyeceğini ancak kararı otomatik olarak doğrudan uygulamayacağını belirttiğini, böylece Avrupa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığına karşı çıktığını ve ikisi arasında çatışma olması halinde uluslararası anlaşmaların iç hukuka üstünlüğüne ilişkin Anayasa'nın 90. maddesine aykırı davrandığını ileri sürmektedir. AYM, bu kararında ayrıca, ulusal

⁵ Başvurucu, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Ceza Özel Raportörü, Uluslararası Af Örgütü, Freedom from Torture, Ankara Barosu ve Gaziantep Barosu raporlarına atıfta bulunmaktadır.

⁶ AİHM, *İrlanda/Birleşik Krallık* (Başvuru No: 5310/71, Karar, 18 Ocak 1978).

⁷ AİHM, *Alpay/Türkiye* (Başvuru No: 16538/17, Karar, 20 Mart 2018) ve *Altan/ Türkiye*.

⁸ *Altan/ Türkiye*, paragraf, 142.

⁹ Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2017/10536, Karar, 4 Haziran 2020.

mahkemelerinin iç hukuku yorumlamak için AİHM'den daha uygun olduğunu ve Avrupa Mahkemesi'nin kararının, Türk hukukunun bir yorumunu içerdiğinden, AYM'nin, Avrupa Mahkemesi kararlarının kendi hukuk sistemi içindeki önemine aykırı olmayan farklı bir sonuca ulaşabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte başvuru, AYM'nin siyasi güçlerin dikkatini çekecek bireysel başvuruları reddettiğini ve Mahkeme üyelerinden birinin, daima Hükümet lehine olan kararları imzaladığını ileri sürmektedir.

5.3 Başvurucu, Taraf Devlet'in Anayasa Mahkemesi'nin dava yüküne ilişkin mazeretini reddetmektedir, zira Taraf Devlet'in, başvuruları hızlı bir şekilde inceleyebilmesi için Mahkeme'ye gerekli kaynak sağlama sorumluluğunu taşıdığını belirtmektedir. Taraf Devlet'in AYM'nin bireysel başvuru usulünün etkililiğini göstermek için atıfta bulunduğu davaların, farklı bir konuyla ilgili olduğunu savunmaktadır. Başvurucu, FETÖ'ye üye olmak suçuyla itham edilen ve gözaltındayken işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını iddia eden kişiler tarafından yapılan bir başvurunun sonuçlanıp karara bağlandığı hususunun, Taraf Devlet tarafından henüz kanıtlanmadığını ileri sürmektedir. Yukarıda belirtilenler çerçevesinde başvuru, AYM'nin işlevsiz olduğunu, bağımsızlıktan yoksun olduğunu ve uygulamada başarı şansı olmayan etkisiz bir hukuk yolu olarak görülmesi gerektiğini yinelemektedir.

5.4 Sözleşme'nin 6 ve 7. maddeleri kapsamındaki iddialarıyla ilgili olarak başvuru, Taraf Devlet'in, eşinin kalp krizini tetikleyen olayları gerektiği gibi değerlendirmediğini, tıbbi raporlardaki çelişkileri ve işkence gördüğü iddiasını destekleyen tanık ifadelerini göz ardı ettiğini belirtmektedir. Taraf Devlet, başvuru için eşinin tedavisi için hayati önem taşıyan ilaçların yeterli şekilde verildiğine dair herhangi bir belge sunmamıştır. Başvurucu ayrıca, Taraf Devlet'in, eşinin ölümünün işkence sonucu gerçekleştiği sonucuna varan Türkiye İnsan Hakları Vakfı Başkanı'nın raporunu reddetmediğini belirtmektedir. Taraf Devlet ayrıca, Üçüncü Adli Tıp İhtisas Kurulu'nun, ölümünde gözaltı koşullarının etkili olduğu yönündeki kararını da görmezden gelmiştir.

5.5 Eşinin ByLock uygulamasını kullandığı kanıtlanmamış olsa da başvuru bunun yine de haberleşme hürriyeti kapsamına gireceğini ve gözaltına alınmasına dayanak teşkil edemeyeceğini ileri sürmektedir. Başvurucu, eşinin aleyhinde herhangi bir delil olmaksızın yakalanarak gözaltına alındığını ve aksini ispatlama yükümlülüğünün Taraf Devlet'e ait olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, eşinin ByLock kullandığına yönelik iddia edilen kanıtların, hukuka uygun olarak elde edilmediğini, Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından istihbari çalışmalar kapsamında ele geçirilmiş olduklarını ve daha sonra adli makamlarla paylaşıldığını ifade etmektedir. Başvurucu, bu yöntemin, istihbari bilgilerin başka amaçlarla ya da delil olarak kullanılmasını yasaklayan Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nu ihlal ettiğini savunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre dijital materyallere el konulması, devam eden bir soruşturma kapsamında bir Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine hâkim onayını gerektirmektedir. Buna ek olarak yurtdışındaki bir sunucuda bulunan ByLock uygulamasındaki verilere el konulması için bir *istinabe talepname*si (*letter rogatory*) gerekirdi. Yukarıdaki gerekliliklerin hiçbirisi yerine getirilmediği için başvuru, elde edilen verilerin delil değeri taşımadığını ve kocasının gözaltına alınmasına dayanak teşkil edemeyeceğini ileri sürmektedir. Aynı şekilde, başvuru, tüzel kişiliği olan Bank Asya'da hesap sahibi olmanın bir suç veya terör örgütü üyesi olmanın kanıtı olarak değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır. Başvurucu, Bank Asya'nın yasal olarak faaliyet gösterdiği dönemde yapılan olağan mevduat işlemlerinin, suç olarak değerlendirilemeyeceğine dair Yargıtay Ceza Dairesi kararlarına atıfta bulunmaktadır.

5.6 Başvurucu, eşinin keyfi olarak gözaltına alındığı sonucuna varmıştır. Eşinin ifadesi hiç alınmamış ve gözaltında geçirdiği 13 gün boyunca hiçbir zaman hâkim karşısına çıkarılmamıştır; bu durum ise, adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Başvurucu, Komite'nin Taraf Devlet'i, eşinin ölümünü çevreleyen olayları açıklığa kavuşturmak, faillerden hesap sormak ve kendisine ve ailesine adil ve tatmin edici bir tazminat sağlamak için etkili ve bağımsız bir soruşturma yapmasına yönelik çağrıda bulunmasını talep etmektedir.

Taraf Devlet'in Ek Görüşleri

6.1 12 Temmuz 2021 tarihinde, Taraf Devlet, şikâyetin kabul edilebilirlik ve esası hakkında, ek gözlemlerini sunmuştur. Taraf Devlet, işkenceye karşı sıfır tolerans politikasını ve işkence

ve kötü muamele iddialarının usulüne uygun bir şekilde soruşturulmasını ve bu konudaki uluslararası standartların Anayasa ve ulusal mevzuat çerçevesinde güvence altına alınmasını sağlamak için benimsediği kapsamlı tedbirler dizisini yinelemektedir. Başvurucunun, kamu görevlilerinin sorumluluktan muaf tutulmasına ilişkin atıfta bulunduğu 667 sayılı KHK ile ilgili olarak Taraf Devlet, bunun yalnızca söz konusu KHK kapsamında yürütülen ve OHAL uygulanmasına yönelik karar ve görevlerle ilgili olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Bu durum, işkence veya kötü muamele uygulayan kamu görevlilerine dokunulmazlık sağlamamaktadır. Taraf Devlet ayrıca, darbe teşebbüsünün ardından, AİHM'e, FETÖ'le bağlantılı başvuru sahiplerinden, gözaltı/tutukluluk koşullarına ilişkin 40 geçici tedbir (*interim measure*) başvurusu yapıldığını ve bunların tamamının Mahkeme tarafından reddedildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Taraf Devlet, başvurucunun işkence ve kötü muamelelerinin sistematik olarak kullanıldığına ilişkin iddialarını reddetmektedir.

6.2 Taraf Devlet, başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmemiş olması gerekçesiyle başvurunun İhtiyari Protokol'ün 2 ve 5. maddeleri uyarınca kabul edilemez ilan edilmesi gerektiğini yinelemektedir. Taraf Devlet, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru usulünün, yerleşik bir hal alan etkililiğini ve Mahkeme kararlarının iç hukukta, bağlayıcı ve yasal olarak uygulanabilir olduğunu vurgulamaktadır. Taraf Devlet, başvurucunun işaret ettiği *Berberoğlu*,¹⁰ *Altan* ve *Alpay* davalarında, AYM kararlarının etkili bir şekilde uygulandığını; başvurucunun, söz konusu bu davaların tüm olgu-olay ve sonuçlarını tam olarak sunmadığını savunmaktadır. AYM'nin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadından saptığı iddiası da aynı şekilde temelsizdir. Taraf Devlet, AYM'nin iç hukuk hükümlerini yorumlamaya yetkili mahkeme olduğunu, Avrupa Mahkemesi'nin yetkisinin ise, bu yorumların Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını belirlemekle sınırlı olduğunu belirtmektedir. Başvurucunun atıfta bulunduğu davalarda, Taraf Devlet, AYM'nin iç hukuku yorumladığını ve kararlarını buna göre verdiğini belirtmektedir. Bu husus ise, bu hukuk yolunun etkisizliğini hiçbir şekilde kanıtlamamaktadır.

6.3 Taraf Devlet, başvurucunun Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruların sonuçlanıp karara bağlanması ihtimalinin düşük olduğuna ilişkin iddialarını da reddetmektedir. Alınan 308.672 bireysel başvurunun olduğu ve bunlardan 14.793'ünün kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. AYM, söz konusu kabul edilebilir başvuruların yüzde 94'ünde ihlal tespit etmiştir; bu da bu hukuk yolunun, bireysel başvuruların sonuçlanıp karara bağlanmasına yönelik makul bir çözüm şansı sunduğunun göstergesidir. Başvurucunun iddialarının aksine AYM, Ahmet Aşık davasındaki işkence ve kötü muamele iddiaları da dâhil olmak üzere, FETÖ üyeliği suçlamasıyla yargılanan başvuru sahipleriyle ilgili davalarda da ihlal tespit etmiştir.¹¹ Söz konusu hukuk yolunun makul olmayan bir şekilde uzatıldığı iddiasına ilişkin olarak Taraf Devlet, başvurucunun davasında olduğu gibi bir yıllık bir gecikme süresinin, Komite'nin içtihadı ve koronavirüs hastalığı (COVID-19) pandemisi göz önünde bulundurulduğunda, makul olmayan bir uzatma teşkil etmediğini düşünmektedir. Taraf Devlet, başvuru tarafından öne sürülen yanlış ve yanıltıcı bilgilerin kanıt sağlamadaki yetersizliği çerçevesinde, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğunu ve kabul edilemez ilan edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

6.4 Başvurucunun Sözleşme'nin 6 ve 7. maddeleri kapsamındaki iddialarına ilişkin olarak Taraf Devlet, başvurucunun eşinin gözaltındayken herhangi bir engelleme olmaksızın ilaçlarının verildiğini belgeleyen, 31 Temmuz 2016 tarihli bir tıbbi reçete sunmaktadır. OHAL kanunları çerçevesinde gerçekleştirilen tutukluluk süresi boyunca avukatlarıyla görüşme imkânı bulmuş ve başvurucuyu kendisinin sağlık durumundan haberdar etmiştir. Taraf Devlet, uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanan iki otopsi raporunun, başvurucunun eşinin ölümüne, önceden var olan ve tedavi gördüğü sağlık sorunları dışında hiçbir dış etkenin neden olmadığı sonucuna vardığını yinelemektedir. Taraf Devlet, başvurucunun eşinin ölümüne ilişkin soruşturmanın, usulüne uygun olarak yürütüldüğünü ve ölüm nedenlerinin açıkça belirlendiğini belirterek Sözleşme'nin 6 ve 7. maddelerinin ihlal edilmediğine kanaat getirmektedir.

6.5 Taraf Devlet, savını açıklığa kavuşturmuştur ki; önceki görüşlerinde, başvurucunun eşinin gözaltına alınmasının, onun ByLock uygulamasını kullanmasına dayanmadığı, ancak kendisinin, onu bir FETÖ üyesi olarak nitelendiren bir tanık ifadesine dayanılarak gözaltına

¹⁰ Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2018/30030, Karar, 17 Eylül 2020.

¹¹ Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2017/27330, Karar, 26 Mayıs 2021.

alındığını ifade etmektedir. Başvurucunun eşi, 27 Temmuz 2016 tarihinde alınan ifadesinde söz konusu tanığı tanımış ve kendisinin FETÖ üyesi olduğunu kabul etmiştir. Dolayısıyla Taraf Devlet, başvurucunun eşinin herhangi bir delil olmaksızın gözaltına alındığı yönündeki iddialarını reddetmektedir.

6.6 ByLock uygulamasının kullanımının delil değeri hususunda Taraf Devlet, bu delilin yasal olarak elde edildiğini ileri sürmektedir. Yargıtay'ın 24 Nisan 2017 tarihli bir kararına göre Milli İstihbarat Teşkilatı, ulusal güvenliği tehdit eden bir terör örgütü hakkında yasal olarak topladığı bilgileri, ilgili makamlara iletmekle yükümlüdür. CMK uyarınca, Cumhuriyet savcıları daha sonra bu delillere dayanarak etkili bir soruşturma yürütmekle yükümlüdür. Taraf Devlet, AYM'nin, FETÖ üyeleri arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kurulan ByLock uygulamasının kullanımının, örgüt üyeliğine dair mahkûmiyet kararlarında, tek veya belirleyici delil olarak kullanılabilmesine ve bu durumun adil yargılanma hakkının ihlalini oluşturmadığına dair karar verdiğini yinelemektedir. ByLock uygulamasının kullanılması veya herhangi bir cihazda bulunması, kuvvetli suç şüphesi teşkil ettiğinden, AYM, Aydın Yavuz davasında, güvenlik ve özgürlük hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.¹² Bir başka davada, Taraf Devlet, ByLock sunucusu üzerinden elde edilen verilerin yasal kolluk birimleri ve adli makamlar tarafından yürütülen bir soruşturma kapsamında işlendiği gerekçesiyle AYM'nin kişisel verilerin korunması hakkının ve haberleşme özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar verdiğini belirtmektedir. Taraf Devlet, bu nedenle Sözleşme'nin 9 ve 14. maddelerinin ihlal edilmediği görüşünü sürdürmektedir.

Komite Önündeki Usul ve Esaslar

Kabul Edilebilirlik Hakkındaki Değerlendirme

7.1 Komite, kendi İç Tüzüğü'nün 97 numaralı kuralı uyarınca, bir başvuruda öne sürülen iddiaları değerlendirmeye almadan önce, söz konusu başvurunun, İhtiyari Protokol'e göre kabul edilebilir olup olmadığı hususunu karara bağlamak durumundadır.

7.2 Komite, İhtiyari Protokol'ün 5 (2) (a) maddesi uyarınca, başvuru konusunun başka bir uluslararası soruşturma veya uzlaşma prosedürü kapsamında incelemeye alınmadığını teyit etmektedir.

7.3 Komite, Taraf Devlet'in, başvurucunun AYM'ye yaptığı başvuru, halen derdest olduğundan, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüşünü dikkate almaktadır. Başvurucunun, AYM'ye bireysel başvuruda bulunmanın etkili bir hukuk yolu olmadığı, çünkü uygulamada başvuruların sonuçlanıp karara bağlanmasına yönelik (aşağıda sıralanan nedenlerden dolayı) makul bir çözüm şansı sunmadığı yönündeki argümanlarını da dikkate almaktadır: (a) AYM kararlarının, alt derece mahkemeleri tarafından uygulanmaması; (b) Hükümet lehine tutum sergilemesi; (c) AİHM'in yaklaşımını ve içtihadını göz ardı etmesi; (d) OHAL KHK'larının anayasaya uygunluğunu inceleme yetkisinin olamaması ve (e) FETÖ'ye üye olmak suçlamasıyla yargılanan kişilerin, işkence ve kötü muamele gördüğü iddialarına ilişkin başvuruların, hiçbir zaman sonuca varamaması. Komite, Taraf Devlet'in, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, mevcut davaya benzer davalarda, AYM'ye bireysel başvurunun, OHAL kapsamında alınan tedbirler de dâhil olmak üzere, etkili bir hukuk yolu olduğuna dair karar verdiğine ilişkin görüşünü dikkate almaktadır.¹³ Komite, Taraf Devlet'in, Anayasa'ya göre AYM kararlarının, Devlet'in tüm organları için bağlayıcı olduğu ve uygulamada alt derece mahkemelerinin bunları etkili bir şekilde yerine getirdiği yönündeki argümanını da dikkate almaktadır. Komite ayrıca, Taraf Devlet'in, AYM'nin, AİHM içtihadından sapmadığı ancak iç hukuku yorumlama hususunda daha iyi bir konumda olduğu; işkence ve kötü muamele iddiasında bulunan FETÖ üyeliğinden yargılanan kişiler de dâhil olmak üzere, kabul edilebilir başvuruların kahir ekseriyetinde ihlal tespit ettiği yönündeki görüşünü de dikkate almaktadır.

7.4 Kendi içtihadını¹⁴ takiben, Komite, AİHM'in, AYM'nin başvuranların haklarının ihlal edildiğini tespit ettiği iki davadaki bulgularının, alt derece mahkemeleri tarafından

¹² Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2016/22169, Karar, 20 Haziran 2017.

¹³ AİHM, *Uzun/Türkiye; Mercan/Türkiye; Zihni/Türkiye ve Catal/Türkiye* (Başvuru No: 2873/17, Karar, 7 Mart 2017).

¹⁴ *Özçelik vd./Türkiye* (CCPR/C/125/D/2980/2017) ve *Alakuş/Türkiye* (CCPR/C/135/D/3736/2020).

uygulanmaması nedeniyle, tutuklulukla ilgili davalarda AYM'ye bireysel başvuru yolunun etkililiğine dair endişelerini dile getirdiğini kaydetmektedir. AİHM ayrıca, özgürlük ve güvenlik hakkıyla ilgili davalarda, AYM'ye bireysel başvuru yolunun, hem teoride hem de uygulamada etkili olduğunu kanıtlama hususunda ispat külfetinin Hükümet'e ait olduğunu belirtmiştir.¹⁵ Komite, başvurucuya ait mevcut dava koşullarında ve son davalarda alt derece mahkemeleri tarafından AYM kararlarına gösterilen itibar bağlamında, Taraf Devlet'in, başvurucunun, eşinin gözaltına alınmasının ve ardından gözaltındayken ölümünün hukukiliğini sorgulamak için Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmasının, uygulamada etkili olacağını göstermediğini tespit etmektedir.

7.5 Komite, Taraf Devlet'in, başvurucunun Komite'yi yanıltmak için yanlış bilgi vermesinin kanıt sağlamadaki yetersizliği gerekçesiyle başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğunu ve kabul edilemez ilan edilmesi gerektiği yönündeki görüşünü not etmektedir. Komite, Taraf Devlet tarafından öne sürülen kabul edilemezlik argümanının, esaslarla yakından ilişkili olduğunu ve bu nedenle, bu aşamada değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Buna göre Komite, başvurucunun Sözleşme'nin 6, 7, 9 ve 14. maddeleri kapsamındaki iddialarını, kabul edilebilir olarak değerlendirmekte ve esas hakkındaki incelemesine geçmektedir.

Esas Hakkındaki Değerlendirme

8.1 Komite, başvuruyu, İhtiyari Protokol'ün 5 (1) maddesi uyarınca, taraflarca kendisine sunulan tüm bilgiler ışığında değerlendirmiştir.

8.2 Komite, Taraf Devlet'in, bu başvuruya neden olan olaylardan sonra, 2 Ağustos 2016 tarihinde, ülke çapında OHAL ilan ettikten sonra yürürlüğe giren, Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamındaki derogasyonunu not etmektedir (yukarıdaki paragraf, 1.2 ve paragraf, 4.1). Komite, Sözleşme'den istisna sağlayan her türlü tedbir için esas olan koşulun, bu tür tedbirlerin orantılılık ilkesine uygun olarak durumun zorunlulukların kesinlikle gerektirdiği ölçüde sınırlandırılması olduğunu hatırlatır. Komite ayrıca, belirli bir hüküm için tanınan istisnanın (*derogasyonun*), kendi başına, durumun gereklilikleri tarafından haklı görüldüğü gerçeğinin, derogasyon uyarınca alınan özel tedbirlerin de durumun gereklilikleri açısından haklı olduğunun gösterilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmadığını hatırlatmaktadır.¹⁶ Komite, Sözleşme'nin 4 (2) maddesinin, 6 ve 7. maddelerden istisna yapılamayacağını açıkça düzenlediğini hatırlatmaktadır.¹⁷ Sözleşme'nin 9. maddesi, 4 (2) maddesindeki istisna yapılamayacak haklar listesinde yer almasa da Komite, 4. madde kapsamındaki durumlarda bile keyfi gözaltı ve tutuklamaya karşı temel güvencenin, makul olmayan ve gereksiz olacak şekilde bir hürriyetten yoksun bırakmayı, haklı gösteremeyeceği ölçüde, istisna edilemez olduğunu hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, toplumun yaşamını tehdit eden OHAL'in varlığı ve niteliği, belirli bir gözaltının ya da tutuklamanın keyfi olup olmadığının belirlenmesiyle ilişkili görülebilir.¹⁸

8.3 Komite, başvurucunun Sözleşme'nin 6 ve 7. maddeleri uyarınca, yetkililerin eşinin sağlık sorunlarını bilmesine rağmen onun, gözaltındayken ölümüyle sonuçlanan işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı yönündeki iddialarını dikkate almaktadır. Komite ayrıca, başvurucunun, Taraf Devlet'in kocasının ölümünü gerektiği gibi soruşturması nedeniyle kendisinin ve ailesinin ruhsal ızdırap ve insanlık dışı muamele gördüğüne yönelik iddiasını da not etmektedir. Komite, Taraf Devlet'in, başvurucunun eşine, yeterli ilaç sağlandığı, düzenli olarak muayene edildiği ve otopsi raporlarında belirtildiği üzere işkence veya kötü muameleye maruz kaldığına dair herhangi bir emare olmaksızın kalp krizinden öldüğü yönündeki iddiasını dikkate almaktadır. Ayrıca, Taraf Devlet'in, başvurucunun eşinin ölümüne ilişkin soruşturmanın usulüne uygun, uluslararası standartlara ve protokollere uygun bir şekilde, somut delillere dayalı ve usulüne uygun olarak yürütüldüğü yönündeki beyanını da not etmektedir.

8.4 Komite, Taraf Devlet'in gözaltında tuttuğu kişilerin yaşamından ve esenliğinden sorumlu olduğunu ve gözaltında tutulan tüm bireylerin yaşamını koruma görevinin, onlara gerekli tıbbi bakımın sağlanmasını ve sağlık durumlarının uygun ve düzenli olarak takip edilmesini

¹⁵ AİHM, *Altan/Türkiye*, paragraf, 142 ve *Alpay/Türkiye*, paragraf, 121.

¹⁶ Genel Yorum, No: 29 (2001), paragraf, 4.

¹⁷ A.g.e., paragraf, 7.

¹⁸ Genel Yorum, No: 35 (2014), paragraf, 66.

kapsadığını hatırlatmaktadır.¹⁹ Gözaltındayken doğal olmayan koşullarda meydana gelen can kaybı, Devlet makamları tarafından keyfi olarak yaşamdan mahrum bırakıldığına dair bir karine oluşturur ve bu karine ancak Devletin 6. madde kapsamındaki yükümlülüklerine uyduğunu ortaya koyan kapsamlı, hızlı ve tarafsız bir soruşturma temelinde çürütülebilir.²⁰ Komite ayrıca, kötü muameleyle maruz kalan kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını ciddi şekilde etkileyebilecek ve aynı zamanda yaşamını kaybetme riskini doğurabilecek işkence ve kötü muamele gibi 7. madde tarafından yasaklanan eylemlere karşı herkese gerekli korumayı sağlamanın, Taraf Devlet'in yükümlülüğü olduğunu hatırlatmaktadır.²¹ İşkence ve kötü muamele iddialarıyla karşı karşıya kalındığında, kendi görevlilerinin sorumlu olduğu iddialarını çürüten ve İstanbul Protokolü'nü (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu) uygulayan hızlı ve tarafsız bir soruşturma yoluyla tutukluyu korumak için gerekli özeni gösterdiklerini gösteren kanıtlar sunmak, Taraf Devlet'in görevidir. Komite benzer şekilde, potansiyel olarak hukuk dışı yaşamdan koparmalarla ilgili kovuşturmaların, Potansiyel Hukuk Dışı Ölümün Soruşturulmasına İlişkin Minnesota Protokolü de dâhil olmak üzere ilgili uluslararası standartlara uygun olarak yürütülmesi gerektiğini, sorumluların adalet önüne çıkarılmasının sağlanmasını, hesap verebilirliğin teşvik edilmesini, cezasızlığın önlenmesini ve tekrarlanan ihlallerden kaçınmak amacıyla uygulama ve politikaların gözden geçirilmesi için gerekli derslerin çıkarılmasını amaçlaması gerektiğini hatırlatmaktadır.²²

8.5 Mevcut davada Komite, Taraf Devlet'in, aşağıdaki sonuçları içeren iki otopsi raporu sunduğunu gözlemlemektedir: (a) başvurunun eşinin travmatik bir etki veya zehirlenme sonucu ölmediği; (b) cilt dokusunda gözlenen renk değişiklikleri ile göğüs kemiğindeki (*sternal*) ve kaburgadaki kırıklarının (rib fractures) muhtemelen kalp masajı ve suni teneffüse (kardiyopulmoner resüsitasyona) bağlı olduğu; ve (c) kalp krizi (*akut miyokard enfarktüsü*) sonucu öldüğü. Komite ayrıca, Taraf Devlet'in, başvurunun eşinin ölümünü açıklamak için dış bir etkenin varlığını gerektiren şüpheli bir durum olmadığını belirten Cumhuriyet savcılığının takipsizlik kararını sunduğunu gözlemlemektedir. Ancak Komite, hem söz konusu takipsizlik kararında hem de 23 Kasım 2016 tarihli otopsi raporunda, başvurunun ve erkek kardeşinin, (Gökhan Açıkollu'nun) işkence olabileceğine dair endişelerini dile getiren ifadelerine yer verildiğini de gözlemlemektedir.²³ Komite ayrıca, Taraf Devlet'in, başvurunun eşinin kaburgalarında, boyun bölgesi yakınında ve sırtında yaralanmalar olduğunu, psikolojik depresyonda olduğunu ve baş dönmesi ve terleme belirtileri gösterdiğini doğrulayan gözaltındayken alınan tıbbi raporlardaki tutarsızlıklara ilişkin herhangi bir bilgi sunmadığını da dikkate almaktadır. Komite, Taraf Devlet'in, başvurunun eşinin 3 Ağustos 2016 tarihinde yapılan sağlık muayenesi sırasında, gözaltındayken fiziksel ve psikolojik travmaya maruz bırakıldığına ilişkin iddialarının, derhal, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulduğunu tespit etmediğini de değerlendirmektedir.²⁴ Komite ayrıca, Taraf Devlet'in, raporlardaki beyanlarında doktorların, başvurunun eşinin boynunda gözlemlenen yaralanmaların, "muhtemelen eski travmaya bağlı" olduğuna yönelik değerlendirmesini soruşturmadığını da gözlemlemektedir. Dosya kapsamındaki mevcut bilgilere dayanarak Komite, yetkililerin işkence iddialarından haberdar olmalarına rağmen, söz konusu iddialar temelinde, başvurunun eşinin vücudundaki belirgin emareler ve tıbbi olarak belgelenen psikolojik semptomlar hakkında İstanbul Protokolü uyarınca re'sen herhangi bir soruşturma yürütüldüğünün açık olmadığını düşünmektedir. Komite, mevcut davanın koşullarında ve özellikle de Taraf Devlet'in çeşitli vesilelerle tanık olunan kötü muamelenin görünür işaretlerini, etkili bir şekilde açıklayamaması ve ciddi soruşturmaların yürütüldüğünü ortaya koyamaması ışığında, başvurunun iddialarına gereken ağırlığın verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Komite, Taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 6 ve 7. maddelerini ihlal ederek

¹⁹ Genel Yorum, No: 36 (2018), paragraf, 25.

²⁰ Genel Yorum, No: 36 (2018), paragraf, 29; *Eshonov/Özbekistan* (CCPR/C/99/D/1225/2003), paragraf, 9.2; *Zhumabaeva/Kırgızistan* (CCPR/C/102/D/1756/2008 ve Düzeltme:1), paragraf, 8.8 ve *Khadzhiyev/Türkmenistan* (CCPR/C/122/D/2252/2013), paragraf, 7.3.

²¹ Genel Yorum, No: 20 (1992), paragraf, 2 ve Genel Yorum, No: 36 (2018), paragraf, 54.

²² Genel Yorum No: 36 (2018), paragraf, 12 ve 27; Ayrıca bkz. *Dhawal ve diğerleri/Nepal* (CCPR/C/119/D/2185/2012), paragraf, 11.6; *Chaulagain/Nepal* (CCPR/C/112/D/2018/2010), paragraf, 11.3-11.5 ve *Neupane ve Neupane/Nepal* (CCPR/C/120/D/2170/2012), paragraf, 10.6.

²³ İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın takipsizlik kararı, Karar No: 2016/81222, sayfa, 3 ve Adli Tıp Kurumu I, Adli Tıp İhtisas Kurulu'nun 5144 sayılı raporu (23 Kasım 2016), sayfa, 1.

²⁴ Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Rapor Formu, 3 Ağustos 2016, Protokol 542577316.

başvurucunun eşini işkence ve kötü muameleden korumak ve nihayetinde, önceden de mevcut olduğu bilinen sağlık sorunlarını göz önünde bulundurarak gözaltındayken hayatını korumak için gerekli özeni göstermediği sonucuna varmıştır.

8.6 Komite, soruşturmada ulaşılan olguları, kanıtları ve sonuçları değerlendirmekle kendisinin yükümlü olmadığını hatırlatmakla birlikte, Taraf Devlet'in işkence iddialarına ve başvurucunun eşinin ölümüne ilişkin kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütüldüğünü göstermediğini, şahsın gözaltında birlikte kaldığı bazı tanıkların ifadelerinin soruşturma sırasında hangi gerekçeyle nazarı itibara alınmadığını ve onun ölümünden önceki işkence iddialarının neden zamanında ve etkili bir şekilde soruşturulmadığını gerekçelendirmediğini düşünmektedir. Komite ayrıca, ilgili otopsi raporunda kaburga kırıklarıyla ilgili olarak belirtilen, bunun hayata yeniden döndürme müdahaleleri (*kardiyopulmoner resüsitasyon*) sırasında meydana gelmiş olabileceğini öne süren belirsiz sonuçlar ile ölümünden önce bildirilen yaralanma emarelerini ve işkence iddialarını göz ardı ettiğini gözlemlemektedir. Komite, Taraf Devlet yetkililerinin başvurucunun eşinin ölüm koşullarını derhal ve kapsamlı bir şekilde soruşturmasının, başvurucuya ve çocuklarına bir çözüm yolu sunmayı fiilen engellediği ve 7. madde kapsamındaki haklarını ihlal ederek onlara ruhsal yönden ızdırap çektirdiği sonucuna varmaktadır.

8.7 Komite, başvurucunun, Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri uyarınca, eşinin darbe teşebbüsüyle bağlantısı olduğuna dair kanıt bulunmamasına rağmen keyfi olarak yakalanıp gözaltına alındığı ve ByLock uygulamasını kullandığına dair iddia edilen kanıtın, gözaltına alınması için yeterli bir mesnet teşkil edemeyeceği ve hukuka aykırı bir şekilde elde edildiği yönündeki iddialarını not etmektedir. Komite aynı zamanda başvurucunun şu iddialarını da not etmektedir: (a) eşi kendisine yöneltilen suçlamalarla ilgili hiçbir zaman bilgilendirilmemiştir; (b) bir avukat görevlendirememiştir; (c) savunma ifadesi hiç alınmamıştır; (d) gözaltında tutulduğu 13 gün süresince hiçbir zaman bir hâkim karşısına çıkarılmamıştır; (e) aleyhinde kanıt olmadığı halde suçlu olduğu varsayılmıştır. Komite, Taraf Devlet'in, başvurucunun eşinin FETÖ üyeliği suçunun, ByLock uygulamasını kullanması ve Bank Asya'da bir hesaba sahip olması temelinde somut ve hukuka uygun olarak toplanmış delillerden oluştuğunu, gözaltı nedenleri ve kendisine yöneltilen terör örgütü üyeliği suçlaması hakkında derhal bilgilendirildiği yönündeki argümanını not etmektedir. Taraf Devlet'in, suçlamaların, başvurucunun eşinin de ifadesinde kendisinin onu tanıdığını belirttiği bir tanık ifadesine dayandırıldığını ve Olağanüstü Hal Kanunu'na uygun olarak gözaltı süresi boyunca avukatlarıyla görüşebildiğine dair beyanını dikkate almaktadır.

8.8 Komite, başvurucunun eşinin, gözaltında tutulmasının, OHAL KHK'ları kapsamında, hukuka aykırı olduğunu iddia etmediğini kaydetmektedir. Bu nedenle Komite'nin önündeki konu, gözaltında tutulmasının keyfi olup olmadığını değerlendirmektir. Komite, "keyfilik" kavramının, uygunsuzluk, adaletsizlik, öngörülemezlik ve hukuk dışılık unsurlarının yanı sıra makuliyet, gereklilik ve orantılılık unsurlarını da içerecek şekilde geniş çerçevede yorumlanması gerektiğini ve cezai suçlamalarla gözaltında tutmanın her koşulda makul ve gerekli olması gerektiğini hatırlatmaktadır.²⁵ Komite, Taraf Devlet'in sunduğu ilk açıklamalarında, başvurucunun eşine yöneltilen suçlamaların ByLock uygulamasını yüklemesi ve kullanması ile Bank Asya'da bir hesabı olması gibi önemli kanıtlara dayandığını belirttiğini; sonraki açıklamalarında ise, tanık ifadelerine dayanılarak gözaltına alındığını belirttiğini gözlemlemektedir. Bununla birlikte, Taraf Devlet'in iddia edilen tanık ifadeleri, yakalama-gözaltı emri, gözaltında tutulma kararı, ByLock uygulaması üzerindeki görüşme kayıtları gibi herhangi bir belge ya da başvurucunun eşinin gözaltına alınmasını haklı gösterdiği iddia olunan delillere ilişkin herhangi bir kanıt sunmadığını not etmektedir. Komite ayrıca, Taraf Devlet'in başvurucunun eşinin, öğretmenlik mesleğine iade edildiğine dair Milli Eğitim Bakanlığı'nın yazısı hakkında açıklama sunmadığını da dikkate almaktadır. Bununla birlikte Komite, Taraf Devlet tarafından referans gösterilen ve ByLock uygulamasını kullanma eyleminin, FETÖ üyeliği suçu için tek veya belirleyici delil olarak kullanılabileceğine ilişkin hüküm ihtiva eden Anayasa Mahkemesi kararlarının, başvurucunun eşinin yakalanmasından ve gözaltına alınmasından sonra yayınlandığını not etmektedir. Bu bağlamda Komite, Taraf Devlet'in, başvurucunun eşinin yakalanıp gözaltına alındığı sırada, adli makamların ByLock uygulamasının niteliği hakkında, uygulamanın yalnızca örgüt üyeleri tarafından örgüt içi iletişim amacıyla kullanıldığı sonucuna varmak için yeterli bilgiye, nasıl sahip olduğu konusunda herhangi bir bilgi -öyle ki bu bilgi,

²⁵ Genel Yorum, No: 35 (2014), paragraf, 12.

başvurucunun gözaltında tutulmasının haklı gerekçesi kabul edilebilirdi- sunmadığını düşünmektedir.²⁶ Komite ayrıca, işlemiş olabilecekleri düşünülen suçların soruşturulması veya ceza yargılaması amacıyla yakalanıp gözaltına alınan kişilerin, şüphelenildikleri veya suçlandıkları suçlar hakkında derhal bilgilendirilmeleri gerektiği hususunu hatırlatmaktadır.²⁷ Komite, Taraf Devlet'in, başvurunun eşinin tutuklanma gerekçesi veya kendisine itham edilen suçlar hakkında derhal bilgilendirildiği iddiası ile ilgili olarak yakalama emri, gözaltında tutulma kararı veya adli işlem tutanakları gibi herhangi bir belge sunmadığını kaydetmektedir. Komite ayrıca, Taraf Devlet'in, soruşturma sürecinde başvurunun eşine yöneltilen sorular hakkında herhangi bir bilgi veya yapıldığını iddia ettiği 27 Temmuz 2016 tarihli bir sorgunun kaydını sunmadığını dikkate almaktadır. Mevcut koşullar çerçevesinde Komite, Taraf Devlet'in, başvurunun eşinin, kendisine yöneltilen suçlamalar ve yakalanma gerekçesi hakkında derhal bilgilendirilip bilgilendirilmediği hususu ile onun gözaltında tutulmasının, makuliyet ve gereklilik kriterlerine uygun olduğu hususunu kanıtlamadığını düşünmektedir. Komite, 4. madde kapsamındaki bir askıya almanın (*derogasyon*), makul olmayan ve gereksiz bir şekilde bir hürriyetten yoksun bırakmayı haklı gösteremeyeceğini hatırlatmaktadır.²⁸ Bu nedenle Komite, başvurunun eşinin gözaltında tutulmasının, Sözleşme'nin 9 (1) ve 9 (2) maddesi kapsamındaki haklarının ihlaline yol açtığı sonucuna varmaktadır.

8.9 Sözleşme'nin 6, 7, 9 (1) ve 9 (2) maddelerinin ihlal edildiğini tespit eden Komite, başvurunun, 14 (2) ile (3)(b) ve (d) maddelerinin ihlal edildiğine dair iddiaları ayrı bir şekilde incelemeye karar vermiştir.

9. İhtiyari Protokol'ün 5 (4) maddesi uyarınca hareket eden Komite, dosya kapsamındaki mevcut bilgilerden hareketle, başvurunun eşinin, Sözleşme'nin 6, 7, 9 (1) ve 9 (2) maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini; başvuru sahibi ve çocuklarının ise, 7. madde kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini ortaya koyduğu görüşündedir.

10. Sözleşme'nin 2 (3)(a) maddesi uyarınca, Taraf Devlet, başvuru sahibine, etkili bir hukuki çözüm yolu sağlama yükümlülüğü altındadır. Bu yükümlülük, Sözleşme'deki hakları ihlal edilen bireylere tam bir telafi sağlanmasını gerektirir. Dolayısıyla, Taraf Devlet'in, diğer yükümlülüklerinin yanı sıra, şu hususlarda, uygun adımları atmamakla da yükümlüdür: (a) başvurunun eşinin keyfi olarak gözaltına alınması, işkence görmesi ve ölümüyle ilgili koşullara ilişkin hızlı, tarafsız ve kapsamlı bir soruşturma yürütmek; (b) olayla ilgili sorumluları kovuşturmak; (c) başvurucuya ve çocuklarına uygun tazminat sağlamak. Taraf Devlet, ayrıca, gelecekte benzer ihlallerin yaşanmasını önlemek için gereken tüm adımları atmamakla yükümlüdür.

11. Komite, Taraf Devlet'in İhtiyari Protokol'e taraf olmakla, Komite'ye Sözleşme'nin ihlal edilip edilmediğini tespit etme yetkisini tanıdığını ve Sözleşme'nin 2. maddesi gereği, Taraf Devlet'in, kendi topraklarında bulunan ve kendi yargı yetkisine tabi olan tüm bireyler için Sözleşme'de tanınan hakları güvence altına almayı ve bir ihlalin tespiti durumunda, etkili ve uygulanabilir bir hukuk yolu sağlamayı taahhüt ettiğini de göz önünde bulundurarak; Taraf Devlet'ten, Komite'nin Görüşleri'nin uygulanmasına yönelik aldığı tedbirlere dair, 180 gün içerisinde bilgi almak istemektedir. Bununla birlikte, Taraf Devlet'ten, işbu Görüşün, Taraf Devlet'in kendi resmi dilinde yayınlanması ve geniş bir şekilde duyurulmasının sağlanması da beklenmektedir.

“Bu resmi olmayan çeviri, ‘Etkiniz AB Programı’ kapsamında, Avrupa Birliği finansal desteği ile Yaşam Bellek Özgürlük Derneği tarafından yapılmıştır.
Çeviriden kaynaklanabilecek herhangi bir hatadan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Avrupa Birliği ve Etkiniz sorumlu tutulamaz.”

²⁶ Bkz, mutatis mutandis, AIHM, *Akçün/Türkiye* (Başvuru No: 19699/18, Karar, 20 Temmuz 2021), paragraf, 171-173.

²⁷ Genel Yorum, No: 35 (2014), paragraf, 29.

²⁸ A.g.e., paragraf, 66.